

De reis van Gemonde

- 1. Verslag van de bustour**
- 2. Presentatie van 3 dorpsinitiatieven**

Bustour Gemonde

Verslag bustour

vrijdag 21 november 2025

Op vrijdag 21 november vertrok een bus met inwoners uit Gemonde en vertegenwoordigers van de gemeente voor een inspirerende tocht langs drie succesvolle Brabantse bewonersinitiatieven: de Zorgcoöperatie Hoogeloon, de Dorpscoöperatie Esbeek en de Buurtmarkt in Beers. Deze dag stond in het teken van ontmoeten, leren en ontdekken wat mogelijk is wanneer inwoners samen verantwoordelijkheid nemen voor hun leefomgeving.

Waarom dit onderzoek?

Al ruim een jaar onderzoekt welzijnsorganisatie Bint hoe de leefbaarheid in Gemonde verder kan worden versterkt. Wijkwerkers Dimphy Habraken, Vincent Gil-Torresano en Maud Goossensen spraken daarvoor met tal van inwoners, sleutelfiguren en partners zoals WoonMeij, Vivent, de basisschool, ondernemers en de wijkmakelaar. Vaak spontaan huis-aan-huis, soms via afspraken.

Wat horen we in het dorp? — Een urgent beeld

Uit al die gesprekken kwam een helder maar ook urgent beeld naar voren: Gemonde is een sociaal en betrokken dorp met sterke onderlinge verbindingen, maar die kracht staat onder druk. Inwoners maken zich steeds vaker zorgen over het wegvallen van voorzieningen, het gebrek aan betaalbare woningen, het ontbreken van toegankelijke ontmoetingsplekken en de onduidelijkheid rondom plannen die het dorp raken. Deze thema's worden niet incidenteel genoemd, maar komen herhaaldelijk terug. Voor veel inwoners voelt het alsof de leefbaarheid op een kantelpunt staat. Juist daarom is er behoefte aan gezamenlijke stappen, duidelijkheid en nieuwe vormen van samenwerking.

Waarom een bustour?

Deze signalen waren aanleiding om samen met de gemeente te onderzoeken wat wél mogelijk is. Beide partijen herkenden de urgentie en onderschreven het belang van inwoners die eigenaarschap nemen over ideeën en plannen. Daarom werd gekozen voor een bustour langs vergelijkbare dorpen die soortgelijke uitdagingen kenden en deze met succes hebben omgezet in krachtige, door inwoners gedragen initiatieven.

Hoe verliep de dag?

De dag zelf bracht 15 inwoners en 3 gemeentelijke vertegenwoordigers bijeen. Onderweg ontstonden waardevolle gesprekken tussen inwoners onderling en met ambtenaren. Op alle drie de locaties was de ontvangst warm en werden ervaringen gedeeld met passie en openheid. Na elk bezoek werden in de bus reflecties opgehaald, wat leidde tot nieuwe inzichten en verbindingen.

En nu verder

Dit verslag geeft een indruk van de reis en vormt de opmaat naar vervolgstappen. De inhoudelijke presentaties van de bezochte kernen vind je in de bijlages. Inwoners blijken veel talent en motivatie te hebben om mee te denken over de toekomst van Gemonde. Bint blijft hen daarbij ondersteunen en verbinden, zodat inspiratie kan uitgroeien tot gezamenlijk gedragen actie.

Drie bewonersinitiatieven

Zorgcoöperatie Hoogeloon

Nabije zorg vanuit bewonerskracht

In Hoogeloon raakte de groep bijzonder geïnspireerd door het concept van zorg dat volledig van onderaf is opgebouwd. De betrokkenheid van bewoners, de inzet van vrijwilligers en de centrale rol van dorpsondersteuners en maatjes werden gezien als krachtige ingrediënten. De manier waarop zorg laagdrempelig, persoonlijk en toegankelijk werd georganiseerd – met aandacht voor zelfregie en verbinding – maakte grote indruk.

De deelnemers gaven aan dat elementen zoals een dorpspreekuur, een eigen zorgondersteuner, het verbinden van inwoners via maatjes en het laten ontstaan van initiatieven vanuit het dorp goed zouden passen bij Gemonde. Tegelijk werd benoemd dat hiervoor belangrijke randvoorwaarden nodig zijn: organisatietalent, kartrekkers, lef, draagvlak onder vrijwilligers en een ondersteunende rol van gemeente en zorgpartners. Het concept van samenwerken zonder concurrentie tussen organisaties werd als essentieel gezien.

Coöperatie Esbeek

Collectieve kracht en wonen

In Esbeek lag de focus op coöperatief ondernemen en gemeenschapsvorming. Wat inspireerde was het brede draagvlak, de saamhorigheid en het gedeelde eigenaarschap. Door krachten te bundelen – zowel financieel als organisatorisch – slaagde men erin gezamenlijke woonvormen en voorzieningen te realiseren.

Voor Gemonde zagen deelnemers hier kansen in het opzetten van een dorpscoöperatie of CPO-constructie, gericht op starters, senioren en doorstroming. Het idee om dorpsgenoten

samen grond te laten ontwikkelen, met bewaking van dorpswensen en actieve lobby richting gemeente, werd veelvuldig genoemd. Tegelijk kwamen ook obstakels naar voren: regelgeving, grondposities, versnippering en een mogelijk afwachtende houding binnen het dorp. De noodzaak van een duidelijke visie, kartrekkers en gemeentelijke steun werd sterk benadrukt. Wat inspireerde was de doe-kracht in Esbeek. 'Doen wat niet mogelijk is'. Hierdoor ontstond het gevoel van vooruitgang bij deelnemers; denken in mogelijkheden en eerdere teleurstellingen achter ons laten.

Buurtmarkt Beers

Sociaal ondernemerschap als ontmoetingsplek

De Buurtmarkt in Beers liet zien hoe maatschappelijke doelen en ondernemerschap hand in hand kunnen gaan. De combinatie van bakkerij, winkel en sociale ontmoetingsfunctie werd als uniek en inspirerend ervaren. Het enthousiasme van ondernemers, de zichtbare leefbaarheid en de rol als ontmoetingspunt gaven deelnemers inzicht in hoe een dergelijke plek ook in Gemonde waardevol zou kunnen zijn.

Toch werd erkend dat een directe kopie niet vanzelfsprekend is. Voor Gemonde is vooral behoefte aan een plek waar ontmoeting centraal staat, mogelijk in samenwerking met zorginstellingen of sociaal ondernemers. Essentieel hierbij zijn initiatiefnemers met tijd, visie en middelen, evenals een duurzame samenwerking tussen bewoners, ondernemers en maatschappelijke partners.

Wat is nodig voor Gemonde?

We vroegen tijdens de reis aan de deelnemers wat ze vonden van de bezochte bewonersinitiatieven en of dat in Gemonde toepasbaar is. Uit de antwoorden blijkt dat er in Gemonde veel potentie ligt, maar dat succes afhankelijk is van:

- enthousiaste kartrekkers en een initiatiefgroep
- bundeling van bestaande initiatieven

- kennisdeling en samenwerking
- gemeentelijke en provinciale ondersteuning
- financiële startimpulsen zowel uit het dorp als externe bronnen
- het benutten van talenten binnen het dorp

Daarnaast werd benoemd dat kleine, concrete projecten kunnen helpen om vertrouwen te winnen en beweging op gang te brengen. De bereidheid om belangeloos samen te werken en het vermogen om teleurstellingen om te zetten in nieuwe ideeën werden als belangrijke kwaliteiten gezien.

Vooruitblik

De gewenste vervolgstap is helder: de bustour laten bezinken, maar vooral doorpakken. Er is behoefte aan een vervolg-bijeenkomst met de mensen die zich willen inzetten, het vormen van een kernteam en het verder in kaart brengen van wensen en behoeften binnen Gemonde. De deelnemers zien kansen om samen een toekomstbestendige structuur te ontwikkelen waarin wonen, zorg en ontmoeting elkaar versterken.

De bustour heeft daarmee niet alleen inspiratie gebracht, maar ook richting: van kijken naar doen, van idee naar initiatief, en van losse energie naar gedeelde beweging.

Presentatie Zorgcoöperatie Hoogeloon

Een bewonersinitiatief met een lange adem

Tijdens het werkbezoek aan Zorgcoöperatie Hoogeloon kregen de deelnemers een verdiepend beeld van een bewonersinitiatief dat sinds 2005 laat zien hoe zorg vanuit de gemeenschap kan worden georganiseerd. De coöperatie is ontstaan vanuit de overtuiging dat ondersteuning niet moet voortkomen uit instituties, maar vanuit de sociale gemeenschap zelf.

Hoogeloon: een dorp dat kiest voor eigen regie

Hoogeloon, een dorp met circa 2.100 inwoners, heeft bewust gekozen voor een integrale aanpak waarin bewoners gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen voor zorg en welzijn. De kernwaarden vertrouwd, herkenbaar en dichtbij vormen de basis van alle activiteiten. In 2025 telt de coöperatie circa 291 leden en 87 vrijwilligers, met een impact op ongeveer 750 gezinnen. De focus ligt niet alleen op zorg, maar ook op preventie, vitaliteit en het terugdringen van eenzaamheid.

Werken zonder afhankelijkheid van de gemeente

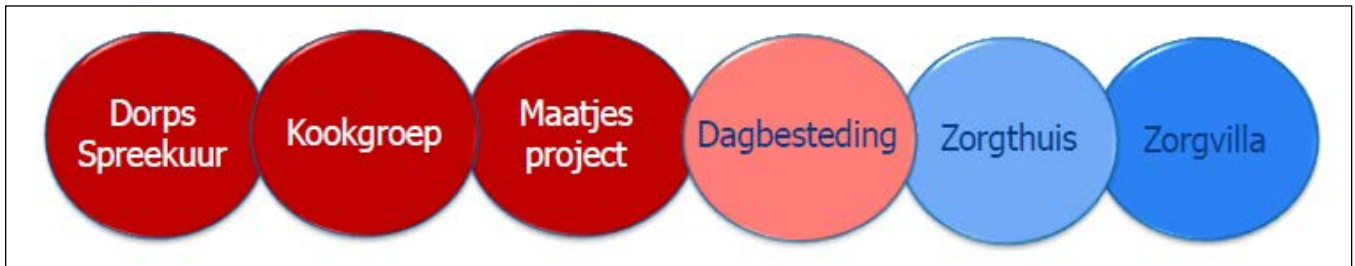
Opvallend is dat er in de ruim twintig jaar van bestaan nauwelijks structureel contact is geweest met de gemeente. Pas de laatste jaren ontstaat er toenemende interesse vanuit gemeentelijke zijde. Volgens betrokkenen heeft juist dit beperkte contact de ruimte gegeven om zich organisch en vanuit eigen kracht te ontwikkelen. Gemeentelijke financiering gaat veelal gepaard met voorwaarden, wat de autonomie kan beperken. Hoogeloon koos er bewust voor om die eigen regie te behouden.

De dorpsondersteuner als spil

Centraal in de werkwijze staat de dorpsondersteuner, die fungeert als schakel tussen leefwereld en zorgwereld. In Hoogeloon wordt deze rol vervuld door een vrijwilliger die hier gemiddeld één dag per week aan besteedt. In omliggende dorpen zijn vergelijkbare functies inmiddels betaald en gesubsidieerd door gemeenten, maar Hoogeloon blijft vasthouden aan haar vrijwillige, onafhankelijke aanpak.

Een zorglijn van rood naar blauw

De activiteiten van de coöperatie volgen een duidelijke zorglijn, van lichte ondersteuning naar intensieve zorg.

- Rode activiteiten: dorpspraak, kookgroep, maatjesproject – volledig door vrijwilligers.
- Roze activiteiten: o.a. dagbesteding – mix van vrijwilligers en professionals.
- Blauwe activiteiten: zorgthuis en zorgvilla – volledig door professionals.

Deze opbouw weerspiegelt de reis van de kwetsbaar wordende mens: van weinig naar toenemende zorgbehoefte.

De kracht van samenwerking

Samenwerking met Joris Zorg en de inzet van de “gouden driehoek” – bewoners, vrijwilligers en professionals – zorgen voor een gelijkwaardige en relationele zorgstructuur. Het bezoek maakte duidelijk dat Zorgcoöperatie Hoogeloon een krachtig voorbeeld is van hoe een dorp, vanuit autonomie en betrokkenheid, duurzame zorgoplossingen ontwikkelt.

Presentatie Esbeek

Tijdens de bustour brachten wij een inspirerend bezoek aan Esbeek, waar we hartelijk werden ontvangen door Dorpscoöperatie Esbeek. De bijeenkomst stond in het teken van leefbaarheid, gemeenschapskracht en de manier waarop inwoners zelf richting geven aan hun dorp. Tussen de presentaties door genoten we van een uitstekende lunch in het eigen dorpscafé/restaurant, dat symbool staat voor de daadkracht van de gemeenschap.

Het dorpscafé als vliegwiel voor gemeenschap

Toen het laatste café van het dorp dreigde te sluiten, besloten inwoners samen de schouders eronder te zetten. Via de uitgifte van certificaten, waarbij ieder zelf het investeringsbedrag kon bepalen, werd €500.000 opgehaald. Certificaathouders ontvangen 3% rente en zijn mede-eigenaar van het pand. Hierdoor konden niet alleen het café, maar ook verenigingen die hier hun plek hadden, behouden blijven. Door grote inzet van vrijwilligers zijn verbouwingen tegen lage kosten gerealiseerd. Ook het voortbestaan van de basisschool werd veiliggesteld door de aankoop van de kerk, waarin de school nu is gehuisvest.

Dorpscoöperatie Esbeek: structuur en kracht

Dorpscoöperatie Esbeek is een coöperatieve vereniging waarvan inwoners lid zijn en gezamenlijk bepalen welke activiteiten worden ondernomen. Zij hebben daarmee directe invloed op de ontwikkeling van het dorp. In tegenstelling tot een stichting of gewone vereniging kan de coöperatie echt ondernemen en winst maken ten behoeve van de gemeenschap. Dit zorgt voor een sterke doe-mentaliteit en stimuleert initiatief, betrokkenheid en verantwoordelijkheid.

Woningbouw en CPO-projecten

Een belangrijk thema tijdens de presentatie was woningbouw en de rol van de coöperatie daarin. Esbeek heeft met succes twee CPO-projecten gerealiseerd: één voor starters en één voor ouderen. Deze projecten maken het mogelijk dat jongeren in het dorp kunnen blijven wonen en ouderen passend en levensloopbestendig kunnen doorstromen. De coöperatie speelt hierbij een verbindende rol tussen inwoners en gemeente, begeleidt het proces en draagt bij aan draagvlak en organisatie.

Verskillende ontwikkelvormen

Er werd uitgebreid stilgestaan bij de verschillende ontwikkelvormen, zoals CPO puur, CPO-light, zelfbouw en bouw via projectontwikkelaars. CPO biedt voordelen zoals bouwen tegen kostprijs, zeggenschap over ontwerp en inrichting, en het vormen van een buurt nog vóór oplevering. Tegelijk vraagt het commitment, tijd en gezamenlijke besluitvorming. Het stappenplan van Esbeek – van initiatiefgroep, verenigingsvorming en financiering tot vergunningen en bouw – laat zien hoe gestructureerd en professioneel men te werk gaat.

Wat Esbeek bijzonder maakt

Wat vooral indruk maakte, is de enorme betrokkenheid en trots van inwoners. Met inzet van ieders talent ontstaan talloze activiteiten en voorzieningen. Esbeek is daarmee een krachtig en inspirerend voorbeeld van hoe gemeenschapszin, ondernemerschap en visie samen leiden tot een toekomstbestendig dorp.

Kijk naar het filmpje over Esbeek. Een prachtige rap gemaakt door de inwoners zelf:

https://www.youtube.com/watch?v=4fl_OzmLvT4&t=117s

Presentatie Buurtmarkt Beers

Tijdens ons bezoek aan Buurtmarkt Beers werden wij hartelijk ontvangen door de projectcoördinator, initiatiefnemer en het betrokken winkelpersoneel. Beers, een dorp met circa 1.800 inwoners, kent sinds 2019 deze bijzondere buurtwinkel die is ontstaan vanuit een initiatief van het dorpservicecentrum in Gassel. Toen daar de supermarkt dreigde te verdwijnen, zochten zij contact met Pluryn voor een nieuwe invulling. Al snel

sloot ook Beers zich aan bij dit traject, met betrokkenheid van onder meer Pluryn, de dorpsraden, gemeenten Cuijk en Grave en lokale ondernemers zoals Bakkerij Van Dijk. Het draagvlak onder inwoners bleek groot en werd vrijwel vanzelfsprekend gerealiseerd door de hoge gunfactor.

Missie en opzet van de Buurtmarkt

De Buurtmarkt heeft een brede missie: sociale doelstellingen zoals inclusie, participatie en werkgelegenheid gaan hand in hand met bedrijfseconomische continuïteit en innovatieve ambities. In de dagelijkse praktijk komt dit tot uiting in de combinatie van supermarkt, lunchroom, bakkerij en ontmoetingsplek. Een postagentschap en pakketdienst zorgen voor extra bezoekersstromen. De winkel biedt zowel reguliere boodschappen als een breed assortiment streekproducten, waaronder rundvlees van de buurman, kip van De Plack, eieren uit Beuningen, honing en wijn uit Groesbeek en kaas uit Beers. Hiermee wordt bewust ingezet op korte ketens en het beperken van 'food-miles'.

Financiële fundamenten

De professionele bakkerij vormt een belangrijk financieel anker. Dagelijks worden circa 500 broden geproduceerd voor zorglocaties van Pluryn tegen kostprijs, wat bijdraagt aan een stabiele exploitatie. Daarnaast zorgen de pakketdienst én de verhuur van de bovenliggende appartementen voor aanvullende financiële middelen die bijdragen aan een gezonde exploitatie. Verder ontvangt de Buurtmarkt zorgvergoedingen per medewerker, terwijl investeringen mede mogelijk zijn gemaakt via fondsen en subsidies. Voor de reguliere exploitatie ontvangt de Buurtmarkt geen structurele subsidie.

Leer-werkplekken en organisatie

De leer-werkplekken zijn ingericht voor mensen met een beperking uit de regio. Onder begeleiding van een arbeidscoach en werkbegeleiders werken zij aan persoonlijke ontwikkeldoelen. Pluryn verzorgt tevens het vervoer van en naar de werkplek. De organisatievorm is een stichting, met een bestuurlijke unie met Pluryn, waarbij bewoners en stakeholders worden betrokken via overlegstructuren zoals de Buurtmarktraad.

Maatschappelijke betekenis

De grootste maatschappelijke winst zit in inclusie, behoud van voorzieningen en het vergroten van eigenwaarde bij deelnemers. De Buurtmarkt zorgt voor levendigheid en is uitgegroeid tot het sociale hart van het dorp. Uitdagingen lagen vooral in de financiering en de verbouwing, maar deze zijn succesvol overwonnen.

Lessen en advies

Als advies geven zij mee: durf te doen, werk samen met een zorgorganisatie en wacht niet te lang. Door te handelen ontstaat een levendige plek waar zorg, ondernemerschap en gemeenschapszin samenkomen.